

בְּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה חֵלִיל וְהוּא יְבוֹס צָרֵינוּ: הִבְטִים לְשׁוֹנִים בְּפִרְשַׁת בְּחֻקְתֵּי פֶה

דקדוקי קריאה בפרשת בחקתי בהפטרה ובראשון של במדבר

כו ו עליית שני
כו ז לְחָרֵב: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המורה על מיודע
כו י עליית שלישי
כו יא בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע, אין לחוש לחלק מהדפוסים שניקדו שם חטף, כן הוא הדבר בהמשך
כו יב תְּהִי־לִי: געיה בת"ו, לבטא את הה"א בשווא נח, לא ת"ו
כו יג קוֹמְמֵיֹת: מ"ם ראשונה בשווא נע ¹
כו טז אַעֲשֶׂה-זֹאת: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה
כו כב וְנִשְׁמָו: המ"ם בדגש חזק, מלשון שממה
כו כה וְשִׁלַּחְתִּי דְבָר: טעם נסוג אחור ללמ"ד ואין מרכא בהברה האחרונה ²
כו לו וְאָפּוּ: מלרע, טעם תלישא מונח במקומו הטבעי, על האות הראשונה, אך ההטעמה היא בהברה האחרונה
כו לא חָרְפָה: החי"ת בקמץ קטן, רי"ש בשווא נח.
והשמותי: דגש חזק במ"ם, לשון שממה
כו לב וְשִׁמְמוֹ: מ"ם ראשונה בשווא נע ולא בחטף (ראה הערה לעיל כו יג)
כו לד שִׁבְתִּיתִּי: ב"ת בשווא נע. הַשְּׁמָה: ה"א בקמץ קטן עקב הדגש בשי"ן, דגש חזק במ"ם, כן הדבר גם בפסוק הבא. ה"א בסוף המילה אינו במפיק
כו לו בְּכֶם: בזקף ולא ברביע. וְהִבַּאתִי מֶרְדִּי: טעם נסוג אחור לב"ת ואין מרכא בהברה האחרונה.
וְנָסוּ: במלרע. מְנַסֶּת-חָרֵב: געיה בנו"ן, יש לקרוא בהעמדה קלה שם
כו לז אֵין: טעם אתנח האריך את תנועת האל"ף לקמץ
כו מא אָף-אָנִי: ברביע לא בגרשיים
כו מג וְתָרַץ: במלעיל. בְּהַשְּׁמָה: הב"ת בקמץ קטן ושווא נח בה"א, יש לקרוא: בוה-שמה כאילו יש מפיק בה"א
כו מד וְאָף-גַּם-זֹאת: תיבת וְאָף מוקפת ולא במונח
כו מה לְאֱלֹהִים: האל"ף אינה נשמעת כלל
כו א עליית רביעי
כו ה וְאֵם מִבֶּן-חַמֶּשׁ: יש להיזהר לא להדביק את התיבות, תופעה זו של 'הדבקים' תחזור על עצמה מספר פעמים בפסוקים הבאים.

¹ ככלל, שיש לו חריגים, מטרת החטף באותיות שאינן גרוניות היא להורות על קריאה בשווא נע - וכך יש לנהוג, ולא לחטף עצמו.

² יש חומשים (ביניהם תנ"ך קורן) שהחליטו שאין כאן מלעיל מוחלט, ולכן הוסיפו מרכא בהברה האחרונה. אבל במדויקים שלנו הוא מלעיל ללא מרכא בסוף.

וְהָיָה עֲרֹכְךָ הַזָּכָר עֲשָׂרִים שְׁקָלִים: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה הַזָּכָר להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע 'והיה ערכך, הזכר עשרים שקלים' אלא 'וְהָיָה עֲרֹכְךָ הַזָּכָר - עֲשָׂרִים שְׁקָלִים' כז ח וְהַעֲמִידוּ... וְהַעֲרִיךְ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה וכן הדבר גם בהמשך

כז ט וְהָיָה-קֶדֶשׁ: געיה ביו"ד הראשונה

כז י לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ: ברביע ולא בזקף. וְהָיָה-הוּא וְתַמּוּרְתוֹ: העמדה קלה בה"א הראשונה בגלל הגעיה שם, יש להקפיד לבטא את השורק בתחילת התיבה השנייה שלא ייבלע בתוך סוף התיבה הקודמת, נכון הדבר גם בהמשך בפס' לג

כז טו וְהָיָה לוֹ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

כז טז עליית חמישי

כז כב עליית ששי

כז כו אֲשֶׁר-יִבְכַּר: תיבת אֲשֶׁר מוקפת לא בקדמא

כז כח אֶדְ-כָּל-חָרָם: אֶדְ במקף לא במונח

כז כט עליית שביעי

יִחָרָם: היו"ד בקמץ גדול והח"ת בחטף קמץ

כז ל וְכָל-מַעֲשֵׂה: יש להקפיד לבטא את העי"ן על אף שהיא בשווא נח, שלא יישמע 'מאסר' וכיו"ב

כז לב מפטיר

כז לג לָרַע: הלמ"ד בקמץ

הפטרות בחוקותי ירמיהו טז יט – יז יד:

יז ב כְּזָכָר: הכ"ף השנייה דגושה אחרי שווא נח. עַל גְּבַעוֹת הַגְּבָהוֹת: טעם טפחא בתיבת עַל

יז ד וְשִׁמְטָתָה: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי. וְהַעֲבִדְתִּיךָ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה והדל"ת בשווא נח

יז ו כִּי-יִבּוֹא טוֹב: טעם נסוג אחור ליו"ד

יז ז מִבְּטָחוֹ: הטי"ת בפתח

יז ח וְעַל-יּוֹבֵל: הבי"ת פתוחה. שְׂרָשִׁיו: השי"ן הראשונה בקמץ רחב. כִּי-יִבּוֹא חֹם: טעם נסוג אחור ליו"ד

יז יא דָּגָר: הגימ"ל בפתח. עֲשֵׂה: טעם נסוג אחור לעי"ן

ראשון של במדבר:

א ה שני במנחת שבת

א ז לִיהוֹדָה: הלמ"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא תחת היו"ד שהיא אינה מנוקדת כלל

א ח לִישְׁשָׁכָר: יש לקרא 'לִישְׁכָר'

א טז שלישי במנחת שבת

א ה יח וַיִּתְּלֶדּוּ: געיה ביו"ד והלמ"ד בשווא נח ללא דגש

אמרות טהורות ר' בנימין חדד מגר'בה. אם בחקותי תלכו. סמיכות הפרשה דלעיל כתיב 'את שבתותי תשמורו וגו' אני ה'. ופירש"י: אני נאמן לשלם שכר. וכדי שלא יטעה הטועה לומר רמה

שצוה ה' את שבתתי תשמרו' היינו לשמור את עצמו מלעשות שום עסק אלא ישבות ויניח וישב בטל אפילו מעסק התורה, ואעפ"כ אני ה' נאמן לשלם שכרו. על כן סמיך ליה אס בחוקותי תלכו', ופירש"י שתהיו עמלים בתורה וכמו שאמרו חז"ל לא ניתנו שבתות וי"ט לישראל אלא כרי לעסוק בהם בתורה, וזו היא עיקר שמירת שבת ליטול שכר עליה, לא כן היושב ובטל ואינו עוסק בת לא, ורה זאת שאינו נוטל שכר, אלא אף זאת שנענש ע"ז ח"ו.

ליקוט מאגרות חזון איש על עמל התורה. שתהיו עמלים בתורה. הלימוד והתפלה קשורים זה בזה, עמל הלימוד עוזר לאור התפלה והתפלה עוזרת את הלימוד, תפלה בבחינת "קבע" מרחיקה את הלימוד, והלימוד בעצלתים מונע תפלה. ואם היו בני תורה עמלים בתורה לאמתתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים רבים, מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"ב בשפע קדשם, בהשתפך רוח טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמיתי, הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם. העמל עושה קנין עולמי בנפש כידוע. והעיקר להקדים תפלה. עבודה נאצלה בתפלה, לצייר כמו חי איך שהקב"ה שומע את שיח שפתינו ומאזין הגיון הלב.

שמן רוקח. ונתתי גשמיכם בעתם. רבים תמהו על שלא ייעד הכתוב משכר עוה"ב רק שכר הגשמי, והרבה תירוצים נאמרו בזה. ואמנם ע"פ פשוטן של הדברים נלענ"ד עפ"י מה שאמרו רז"ל עה"פ אר"ך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד (משל"ג, טז), למיימינים בה אורך ימים, וכל שכן עושר וכבוד, ולמשמאלים בה עושר וכבוד הוא דאיכא אורך ימים ליכא. והנה פשוט הדבר דהאי אורך ימים הכוונה על עולם שכולו ארוך, וכמו שאמרו רז"ל בפסוק יטב לך והארכת ימים (דברים כב, ז) וא"כ העולם הבא אינו אלא להעוסקים לשמה דהיינו למיימינים, אבל שכר עוה"ב דהיינו עושר וכבוד הוא בין למיימינים ובין למשמאלים, היינו אף לעוסקים שלא לשמה. וא"כ אתי שפיר דהתורה הבטיחה אס בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם, דהוא מילתא דפסיקא בין להעוסקים לשמה ובין להעוסקים שלא לשמה, משא"כ שכר עוה"ב אינו רק להעוסקים לשמה.

פנים יפות. יש לפרש ע"פ מה דאיתא בביצה דף י"ו [ע"א] כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה וכו', וכתוב ותהלים פא, ה) כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, מאי משמע דהאי חק לישנא דמזוני הוא דכתיב ובראשית מז, כב) ואכלו את חקם וגו', לכך אחז"ל במעלות התורה ואבות פ"ד מ"ן] הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה, ואמרו עוד [שם פ"ב מ"ה] לא כל המרבה בסחורה מחכים, כיון שהדבר קצוב בר"ה אין תועלת להרבות סחורה ואין הפסד במיעוט סחורה, כי כל הקצוב לו יצליח ה' במעט העסק כמו בריבוי העסק, וז"ש דהמע"ה בתחילת תהלים ובתורתו יהגה יומם ולילה, וסיים וכל אשר יעשה יצליח, דהיינו כל אשר ירויח בעשייתו יתן לו ה' בהצלחה.

ואמרו עוד חז"ל [ר"ה י"ב] כי אף אם נפסקו בר"ה מיעוט גשמים הקדוש ברוך הוא מורידה בעתה בשעת הצורך, משא"כ בתורה ובמצות ה' כי הוא בידי אדם ולא בידי שמים, כמ"ש חז"ל [ברכות לג ב] הכל בידי שמים וכו' שכל מה שאדם מצפה מתי תבוא לידו לקיים מצות ה', בזה אחז"ל ואבות פ"ד מ"ב] שכר מצוה מצוה ומצוה גוררת מצוה, שבשכר האהבה והתשוקה למצות ה' יזמין לו ה' למלאות חפצו בתורה ומצות, וע"ז נאמר כי אס בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה, כי ע"י חפצו ורצונו לתורת ה' יעזור לו הקדוש ברוך הוא להגות בתורתו יום ולילה, וז"ש אס בחוקותי

תלכו, פירוש שיאמין אמונה שלימה כי מזונותיו הם קצובים וחק מר"ה, ולא ירדוף אחר העסק כיון שאין בו תועלת בריבוי ולא יפחת במיעוטו, אבל במצות ה' הוא שומר ומצפה כלשון ואביו שמר את הדבר ובראשית לו, יא ובשכר זה זוכה לעשותם, וזהו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, וע"ז אמר ונתתי גשמיכם בעתם, פירוש גשמיכם הקצוב לכם בר"ה אתן לכם בעתם בזמנם, וכן בכל דבר יצליח במעט עשייתו, כי יזמין לו עסקו בעת הראוי לו להרויח, ומ"ש ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו, על דרך שכתבנו בפרשת ויצא ובראשית כט, כו ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, כי הרודף אחר ממון כדי להרבות הונו כל מה שהוא יותר רודפו הוא בורח ממנו, ובהיפוכו, יתאוה המאכל לתקן א"ע ע"י אכילת הצדיק שמעלה אותו וכן הבגד ללבוש, וכבר הארכנו בזה בסוף קידושינו [פב ב] במ"ש מעולם לא ראיתי ארי סבל וכו' ע"ש, וז"ש ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו שיצפה ליתן פריו כי זהו תיקונם ועלייתם:

הרב עקיבה יהוסף שלזינגר ז"ל. ונתתי שלום בארץ. אמרו חז"ל (סוף עוקצין²): לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום. וצ"ע, דא"כ למה כתיב שלום לאחרונה ולא לראשונה, אם הוא העיקר.

אלא הענין הוא, דכל זמן שאין העולם מתוקן, הוא מוכרח למחלוקת וכדכתיב וְסִסְכֹּתַי מִצְרַיִם בְּמִצְרַיִם (ישעיהו יט, ב), וכמו חטים שתיקונם הטחינה אבל בסוף אם כבר מתוקן אז שלום סיומא דכולי. והרי זה כמו כלי מלא יין טוב, צריך פקק טוב, משא"כ פקק על כלי ריק מה מהני. וזה כוונת חז"ל 'כלי מחזיק ברכה'. וזה 'ונתתי שלום בארץ', אימתי, כשיהיה ושכבתם ואין מחריד' וגו' איש תחת גפנו ותחת תאנתו (מלכים א, ה, ה) שיהיה הכל מתוקן וזה שאמר הכתוב שְׁמַר תָּם וְרָאָה יִשְׂרָאֵל כִּי אֶחָרִית לְאִישׁ שְׁלוֹם (תהלים לו, לו), כי השלום לאחרית להשלים לך אח"כ את התם ואת הישר בעיני ה', דאחר שעשית את התם והישר, אז יהיה לך שלום.

הרב יהושע גריינימן נר"ו. וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצָךָ ... וְהִשְׁבַּתִּי חַיִּה רְעָה. ע"י רמב"ן דבתורת כהנים פליגי ר"י ור"ש ודבפשוטו כר"ש שמשביתן שלא יזיקו, (ושמא גם זה בכלל דברי הראב"ד שלהי הלכות מלכים דמשמע דקרא כפשטיה ולא כמשל מדפליגי בזה תנאין), ואע"ג דבפסחים דנו הראשונים ז"ל טובא דהתרגום תירגם תְּשֻׁבִיתוֹ שְׂאֵר (שמות יב, טו) תבטלון וכמו וְלֹא תִשְׁבִּית מִלַּח (ויקרא ב, יג) ועוד, ולא הביאו ז"ל פלוגתא דתורת כהנים, שמא משום דקרא מיירי במה דיהיה מן השמים ובידו יתברך לעשות הכל ויהיה כעין שב ואל תעשה, ושפיר יכול להתפרש בשני המובנים, משא"כ בחיוב על האדם להשבית, (וכן אֲשַׁבִּיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זְכָרָם (דברים לב, טו) וכיו"ב).

וחרב לא תעבר בארצכם, בתרגום דידן הגירסה ודקטלין בחרבא לא יעידון בארעכון, ויש ספרים דהגירסא לא יעברון בארעכון, והנני מעתיק מש"כ הקרבן נתנאל בדפו"ר ונשמט בשאר הדפוסים, וז"ל זאת ועוד אחרת בפרשת בחקתי וחרב לא תעבור בארצכם, מתרגם התרגום ודקטלין בחרבא לא יעידון בארעכון, וזהו דבר תימא, הברכה זו קללה הוא לפי התרגום, וראיתי בחומש דפוס אמשטרדם עם שלשה תרגומים על הגליון שנשתבש בזה מאד עמוד עליו, והגהתי מליבי שטעות נפל בכל החומשים, וצ"ל לא יעיברון כדרשת חז"ל אפילו חרב של שלום, ואחר כך שם בהיותי בפערשי מצאתי חומש בכתב על הקלף מכחמש מאות שנה פסוק אחד מקרא ואחר כך פסוק אחד תרגום, וראיתי שם, בהתרגום לא יעיברון כדברי וששת, עכ"ל.

³ ברייתא מדברי האמורא ר' יהושע בן לוי שהדביקו לסוף משניות טהרות.

והשיב בעל העץ יוסף להקרבן נתנאל וז"ל, אבל אני אומר דברים שבכתב על החומש בענין זה אי אתה רשאי לאומרה בעל פה, ולא משנת חסידים להגיה ולשבש כל הספרים משום חומש הל"ז, ומאן דתני יעידון לא משתבש, והוא לשון משיסה כדכתיב הוּי לְבַז וְאִין מְצִיל (ישעיהו מב, כב) תרגמו הוּו לעדי, מִי נִתַן לְמִשְׁפָּה יַעֲקֹב (יפס' כד) תרגום מאן מסר לעדי יעקב, וכתיב גם כן בַּבְּקָר יֹאכֵל עֵד (בראשית מט, כז), ואם כן כך כוונת התרגום ודקטלין בחרבא לא יעידון בארעכון, דקשה לתרגום מאי איכפת לי אי יעיבירון הך דמתקטלין בחרבא אם לא יעשו כלום, אם כן מה לי להתירא ומה ברכה היא זו, ע"כ מפרש דברכה היא דודאי אי חיילות יעברון יש למיחש לשודד וגזל, אע"ג דליכא למיחש לאימת מוות אבל אימת גזל איכא למיחש, לכך מפרש התרגום לא יעידון בארעכון דהיינו לא יגזלו ולא יהיה אפילו חשש גזילה וק"ל.

וחזר והשיב לו בעל הקרבן נתנאל עוד שם וז"ל, עוד שם רוצה לישב גירסת התרגום יעידון, אם כן לפי דבריו הוּו ליה לתרגם לא יעדין כמו מי נתן למשיסה, מן מסר לעדי, בנקודת שוא פתח וחירק, ומחליף ו' תמורת יוד, והאמת עד לעצמו עכ"ל, וכעת ראיתי בחיד"א על התורה שכתב להוכיח דהעיקר דלא כהקרבן נתנאל.

פרשגן הרב ד"ר רפאל בנימין פוזן ז"ל. בלשון המקרא חָרַב בא לעתים במשמע חיילים נושאי חרב כבפסוקו "וְחָרַב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְעֶכֶם"⁴. ומכיוון שמליצת "חרב" במשמע "נושאי חרב" אינה נוהגת בארמית, תרגם "וְחָרַב לֹא תַעֲבֹר" – "וְדִקְטָלִין בְּחַרְבָּא לֹא יַעֲדוּן". לפרש שהכוונה להורגים בחרב וכן דרכו בכל מקום⁵. וראה גם בהערה הבאה. וְחָרַב לֹא תַעֲבֹר – נוסחי התרגום. רבים נשתבשו בתרגום "וְחָרַב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְעֶכֶם" – "וְדִקְטָלִין בְּחַרְבָּא לֹא יַעֲדוּן בְּאַרְעֶכֶון" משום שסברו שמשמעו "לא יסורו" דוגמת "לֹא יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה" (בראשית מט י) "לֹא יַעֲדִי עֶבֶד שׁוֹלְטָן מְדַבֵּית יְהוּדָה". מחמת שיבושם הבינו כאילו תרגם "והורגים בחרב לא יסורו מארצכם" הנשמע נקללה, והציעו פירושים דחוקים²⁵. ואולם כבר כתב "מתורגמן" (שרש עדה, ושורש עבר) רוב לשון הַעֲבָרָה התרגום דומה לעברי. ומעטים מתורגמים בלשון עֲדָה כמו "אשר עבר בין הגזרים" (בראשית טו י) "דִּי עֲדָא". וכן בכל דניאל ועזרא לא נמצא בלשון הַעֲבָרָה רק בלשון עֲדָא.

בדרך זו יש לפרש גם כאן כמו שכתב נכונה בעל "מיני תרגומא": "לֹא יַעֲדוּן בְּאַרְעֶכֶון" משמעו, לא יעברו בארצכם, כי כאן "עדה" משמעו עֲבָר דוגמת "וְיָרִיחַ נוֹר לֹא עֲדַת בְּהוֹן (דניאל ג, כז) "ווריה אש לא עבר בהם. (וכן כתב רש"י לפסוק "לֹא הִדְרִיכוּהוּ בְּנֵי שָׁחַץ לֹא עָדָה עָלָיו שָׁחַל" (איוב כח ח) "לֹא עָדָה עָלָיו – עבר, כדמתרגמין אשר עבר בין הגזרים דְּעֲדָא". כלל הדברים: עֲדָא בְּ– משמעו עֲבָר בְּ– כמו "לֹא יַעֲדוּן בְּאַרְעֶכֶון". לעומת עֲדָא בְּ– שמשמעו סָר וכמו "וְיַעֲדוּן עֲדָא בְּאַרְעֶכֶון" (שמות ח ז) "וְיַעֲדוּן עֲדָא בְּאַרְעֶכֶון".

⁴ כך גם בלשון חז"ל כגון "חרב בא לעולם (אבות ה ח) וכן ברש"י להלן "חרב נוקמת (כה) כל הבאת חרב שבמקרא היא מלחמת חיילות אויבים".

⁵ כך בהמשך הפרק "והבאתי עליכם חרב" (כה) "וְאִתִּי עֲלִיכֶון דְּקִטְלִין בְּחַרְבָּא", "והריקתי אחריכם חרב" (לג) "וְאִגְרִי בְּתַרְכֶון דְּקִטְלִין בְּחַרְבָּא", "ונסו מנסת חרב" (לו) "וְיַעֲרְקוּן מְעַרְק כִּיד מִן קֶדֶם דְּקִטְלִין בְּחַרְבָּא", "וכשלו איש באחיו כמפני חרב" (לז) "וְיִתְקֶלֶן גְּבַר בְּאַחוּהִי כִיד מִן קֶדֶם דְּקִטְלִין בְּחַרְבָּא". וכמוהו גם "ויאמר אליו אדום לא תעבר בי פן בחרב אעא לקראתך" (במדבר כ יח) "לֹא תַעֲבֹר בְּתַחוּמֵי דְלְמָא בְּדִקְטָלִין בְּחַרְבָּא אָפּוּק לְקַדְמוּתְךָ". לתרגום מליצות מסוג זה, ראה ביאורו לפסוק "וישמע בית פרעה" (בראשית מה ב) "ושמע אנש בית פרעה"

אבל במקצת נוסחים מתורגם "וְדִקְטָלִין בְּחֶרֶב לֹא יַעֲיָבוּן בְּאַרְעֹכֶן" וכנוסח זה גם בתרגום איכה⁶ "אָמַר בְּמִימְרֵיהֶ לְעַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל דְּלֹא יַעֲבֵר קְטָלִין בְּחֶרֶב בְּאַרְעֵהוֹן". "באורי אונקלוס" העדיף נוסח זה שכן הוכיח ש"עדה" משמעו מעבר ממקום למקום לעומת "עבר" שהוא מגבול לגבול. ומכיוון שהתרגום בא לרמז לדרשת חז"ל "וחרב לא תעבר בארצכם - אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה" (רש"י על פי תוי"כ) (מתאים יותר "לֹא יַעֲיָבוּן", כי גרסת "לֹא יַעֲדוּן" משמעה "לא יעברו ממקום למקום לעשות עסקיהם במדינה" אבל עדיין אפשר שיעברו דרך ארצכם. את דבריו תמך מתיוב"ע לפסוק "וְאֶמְרֵתִי חָרַב תַּעֲבֹר בְּאַרְץ וְחֶרְתִּי מִמֶּנָּה אֲדַם וּבְהֶמְחָה" (יחזקאל יד יז) "דְּקָטָלִין בְּחֶרֶב לֹא יַעֲדוּן בְּאַרְעָא": בנוואה לרעה מתורגם יַעֲדוּן שיעברו הלוח ושוב בתוך הארץ. אבל כאן שהוא לטובה עדיפה גרסת "לֹא יַעֲיָבוּן", שאפילו דרך הארץ לא יעברו. ע"כ פרשגן.

הרב אליעזר פולאיס נר"ו. בעלמא יעדון הוא תרגום של תיבת יסורו, ומיהו משמש גם בלשון העברה כמו שמתרגם בפרשת לך לך ט"ז אשר עבר בין הבתרים האלה, ובאמת לשון הסרה אינו דוקא ענין סילוק כמו בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו מענו בריש פרשת תרומה, דמצינו נמי משמש בענין קריבה כמו סורו נא אל בית עבדכם בראשית י"ט ב, (ושם תרגומו זורו, דסמ"ך וזי"ן מתחלפין), וא"כ משמש נמי שפיר בלשון העברה, ושפיר תרגם בלשון יעדון שהוא לשון הסרה משום דהסרה נמי משמש בלשון העברה]

במפעל הכתר הגרסה היא יעדון.

זרע שמשון. אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם בְּאַרְץ אֲבוֹתֵיכֶם אֲזַ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְחֶרְצַת אֶת שְׁבִתֶיהָ. והיינו שהארץ תשבות כנגד אותם שנים שהיתה צריכה לשבות ולא שבתה, ועתה ע"י שבני ישראל יגלו, ממילא לא יוכלו לעבוד בקרקעות שבארץ ישראל, ובכך יישבתו הקרקעות. וקשה, דהלא אם יגלו ישראל מארצם, תהיה הארץ מסורה ביד האויבים, והם בודאי יעבדו את הארץ גם בשמיטין וביובלות, והאיך תהיה לארץ שבת ומנוחה, והאיך יתקיים מה שאמר הכתוב 'אז תשבת הארץ' י"ל עפ"י מה שאמרו (גיטין נו.) שישים ריבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך, וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים וכו', מין אחד אמר לר' חנינא שבודאי שקר הדבר, שהלא אותו המקום קטן וצר מלהכיל כל כך. אמר ליה כתיב בה על ארץ ישראל 'ארץ צבי'⁷, מה צבי אין עורו מחזיק את בשרו, אף ארץ ישראל בזמן שיושבים עליה רווחא, אין יושבים עליה גמדא (מתכוונת). נמצא שבזמן שבני ישראל יושבים בארץ ישראל הרי מתרווחת הארץ ונעשית גדולה, וכשישראל גולים מארצם נעשית הארץ קטנה.

ולפי"ז מתורץ הקושיא שכשאין ישראל בארץ יש שביתה לארץ, שהרי לא נשאר ממנה אלא

⁶ א"ה כל התרגום למקרא צדיק הוא יי פי פיהו מריתי שמעו נא כל העמים וראו מכאבי בתולתי ובחורי חלכו בשבי אמר ה' במימר לעמא בית ישראל דלא יעבר קטלין בחרבא בארעהון אזל יאשיה מלכא שלף חרבא על פרעה חגירא דלא אתפקד מן קדם ה' בכין רגמו רגומיא גרין למלכא יאשיה ומית ועד לא נפקת נשמתיה הוה רחיש בספותיה וכן אמר זכאה הוא ה' ארום עברית על מימריה שמעו כען כל עממיא הספידו דאספיד ירמיה על יאשיה וחמו כאבי דבתר מותיה בתולתי ועולימי אזלו בשביא:

⁷ צבי היא לכל הארצות (יחזקאל כ.ו.)

חלק מעט מְזַעַר והשאר נעלמת ונכסית, וזה שביתה גמורה שיש לה, כי אף שבחלק הקטן שנשאר יעבדו הגוים, מכל מקום עיקר הארץ תשבות.

כו מא פלא יועץ. או אָז יִכְנַע כניעה. כניעה הוא דבר חשוב בעיני אלקים ואדם, שהרי מצינו שניצול אחאב מהיות הרעה בימיו ע"י הכניעה, כדכתיב 'הֲרָאִיתָ פִּי נִכְנַע אֲחָאָב (מלכים א, כא, כט)'. ולפי מה שכתבו המקובלים, עיקר קיבול תפלות תלוי בהכנעה. ואירע מעשה פעם אחת שהתפללו כת של צדיקים בכונות נפלאות, ונגלה להם מן השמים שהתפלה שאמרו היא נפלאה, רק מפני שלא היה להם הכנעה, היו מוכנים ליענש, לולא אחד מהם שהיה לו הכנעה ובזכותו ניצולו כולם. וגדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה, ואין תפילתם חוזרת ריקם. הנה כי כן לו בכח יגבר איש כדי שיהא לו לב נשבר ונדכה, ובפרט בשעה שאומר כל תפילה כל תחינה יכנע מאד כתולעת קטנה עלי אדמה, וכאין להבל דמה, וזה נקל לנו לפי שבהתבוננות מעט נכיר מעוט ערכנו ועוצם חטאתינו, ומה אנו ומה חיינו נגד גדולת אדוננו, כל אשר נשפיל עצמנו לא נצא ידי חובתינו, ומכלל שפלותינו שלא נכיר אחד מני אלף מחסרוננו ושפלותינו נגד גדולת אדוננו, ודי בזה למי שיש לו לב רק כי ישום אל לבו כדברים האלה בכל עת, ובפרט בשעה שהוא מדבר עם קונו, זאת תהיה מחשבתו, ובוזה ימצא כדי גאולתו. וגם נגד בני אדם הוא מטבע חריף מאד הכניעה, שאם יחטא איש לחבירו ויעשה עמו רעות רבות, אם יכנע לו ויאמר: 'אמנה אנכי חטאתי לך וישר העויתי, מחול לי ית'. כך יתפייס חבירו ויתרצה לו, ואפי' אם היה חבירו כעוס עליו ולבו בוער באש, בא זה ונתן מים באש וכבהו. ולכן זהו דרך ישרה שאפי' אם יש לו תואנות ותשובות על אשר פעל ועשה, אם רואה שחבירו כעוס והוא אוהב שלום ורודף שלום, אל יבקש אל התואנות ואל התשובות, אלא תיכף יאמר: 'אמת שטעייתי וחטאתי, סלח נא אנכי מבקש'. וכן מי שחבירו או אפי' גוי מכהו או מחרפו ומגדפו והוא נכנע לפניו ומקבל הכל כאילו הדין עמו ושותק אז המכה יכלם וישוב חרון אפו, והאויב יהיה אוהב. וזה פירשו המפרשים הפסוק 'יָתֵן לְמַפְחוֹ לְחַיִּי (איכה ג, ל) כלומר שנכפף לפניו ואומר 'תכה', אז המכה יִשְׁבַע בְּחַרְפָּה' והיה עלהו לתרופה, דוק במדה זו ותמצא שהוא מדה יפה כסולת מנופה ב"ג נפה.

הפטרת בחוקותי

הרב גור-אריה צור נר"ו. **בביאור ההפטרה ושייכותה לפרשה**
שייכותה של ההפטרה לפרשה נראה בעיקרה בעניין התוכחות למפירי התורה ובעונשיהם, והשכר המובטח להולכים בדרך התורה, ואגב כך יבוארו שאר הפרטים אשר ביניהן.
ובשימת לב, בעניין התוכחות והקללות שבפרשה כבר הביא רש"י בפירושו שבעה דברים עיקריים שכנגדן דבר הכתוב והן שבע חטאות הנמנות מן הקל אל הכבד וכדרך של עבירה גוררת עבירה והן פירוש דבר ה' שִׁבַע עַל-חַטָּאתֵיכֶם, כמבואר בפירושו על הפסוק: לְהַפְרֹכֶם אֶת-בְּרִיתִי שֶׁהיא כפירה בעיקר נפרק כו, פס' טו' וזה לשונו: הרי שבע עבירות הראשונה גוררת השניה וכן עד השביעית ואלו הן: לא למד, ולא עשה, מואס באחרים העושים, שונא את החכמים, מונע את האחרים, כופר במצות, כופר בעיקר. עכ"ל. ועתה, משהגיעו לכאורה לכלל כפירה בעיקר היא עבודה זרה, עומד הנביא ירמיהו ומוכיחם על הדבר, אלא שבד בבד הוא פונה להקב"ה ללמד עליהם זכות ולהמתיק עליהם את הדין. וכשם

שהוא נשלח על ידי הקב"ה להוכיח את עמו, הרי הוא רואה עצמו כשליח של העם לבקש עליהם רחמים לפני בוראם. וכן הוא אומר: {יט} יהוה עזי ומצוי ומנוסי ביום צרה, וכפירוש המלבי"ם: למה תענישם בעוון ע"ז, הלא הוא דבר שאין בו ממש, והוא כשחוק תינוקות בעלמא, ואם מפני שע"כ כחשו בה' הלא אתה עזי ומצוי וכולם יודעים אלהותך, והלא לעתיד אליך גוים יבואו מאפסי ארץ ויכירו ששקר נחלו אבותיהם, וא"כ מה תתקנא בע"ז!

ומשיבו הקב"ה: לכן הנני מודיעם בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי יהוה, אכן, אין אני מקנא בע"ז שאין בה ממש, רק מפני זה בעצמו שבוחרים דבר שאין בו ממש וכופרים בי אני רוצה להענישם, וע"י שאביא את נבוכדנצר על כולם יכירו כולם כח ה', כי חטאת זו של כפירה בעיקר, פתובה בעט ברזל בעפרן שמיר חרושה על לוח לבם, וקשה לעקרה אם לא על ידי גלותם. וממשיך הנביא לענין השמיטה שגם בזה תדמה ההפטרה לפרשה: ושמטתה וברך מנחלתך אשר נתתי לך ותעבדתיה את ארבי בארץ אשר לא ידעת וכאומרו בפרשה: אז תרצה הארץ את-שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את-שבתתיה ופירש המלבי"ם: שע"י שהלכו למצרים אחרי מות גדליה בן אחיקם שמטו את הארץ ועזבו את נחלתם וע"כ נהיה השמטה גם בם בעצמם כי יצאו מחירות לעבדות שעבדו את אויביהם בארץ מצרים, שנבוכדנצר כבש אח"כ את ארץ מצרים. ורצה לומר בפירושו שעל ידי כך יבינו דרכי ההשגחה. שעל ידי שבטח באדם ודימה כי בשר ודם עזרו, על ידי כך יתגלגל שמה' יסור לבו כה אמר יהוה ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן יהוה יסור לבו: וכן פירש רש"י על הפסוק: זרעו. כמו עזרו וכן תרגם יונתן רוחצניה. ודרך התיקון מציע הנביא: ברוד הגבר אשר יבטח ביהוה ויהיה יהוה מבטחו. ופירש המלבי"ם: ברוד הגבר [כלומר מתי יהיה מבורך] כאשר לא לבד שיבטח בה', כי גם והיה ה' מבטחו. פירוש: כי הבוטח בה' שיושיעהו ע"י אמצעיים טבעיים הגם שיבטח בה' בכ"ז המבטח שלו היינו הדבר שע"י יושג בטחונו אינו ה' רק האמצעיים הטבעיים שמקוה שעל ידם יושיעהו ה', והגם שאינו ארור, אחר שבוטח בה', מכל מקום גם אינו ברוך, כי רק אם יבטח בה' שיושיעהו בלא שום אמצעי כלל, רק אז יהיה ברוך. וזה ערך הדברים: מתי יהיה ברוד הגבר, באשר יבטח ביהוה ויהיה יהוה בלבד מבטחו, ללא אמצעי כלל, אז יקרא ברוד. וממשיך הנביא לתאר את הברכה אשר יזכה בה האדם המבורך, ובזה תדמה ההפטרה לתחילת פרשת בחוקותי על הטוב אשר יפול בחלקם של ההולכים בחוקות ה': ויהיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראא פי יבא חם ויהיה עלהו רענן ובשנת בערת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי: והוא כהבטחת ה' בפרשה: ונתתי גשמכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרו:

ובשימת לב, יראה לעין כל כי בזה שונה ההפטרה מן הפרשה. באשר בפרשה הכתיב הקב"ה תחילה את דרך התיקון [אם-בחקתי תלכו] ורק אח"כ את התוכחות על דרך הקלקול, [ואם-בחקתי תמאסו], ואילו בהפטרה מתאר הנביא תחילה את דרך הקלקול [ארור הגבר וכו'] ורק אח"כ את דרך התיקון [ברוד הגבר]. ולעומקו של מקרא יש לומר, שהפרשה מדברת ברבים, וההפטרה ביחיד. שהרי בתחילה לימד הנביא זכות על הכלל, כאומרו שהקלקול הוא רק ביחידים, לכן בבואו לתקן את

היחיד מוכיחו על דרך סור מְרַע וְעֵשָׂה טוֹב (תהלים לה, טו). סור מרע, שלא יהיה בכלל ארוך הגבר, ועשה טוב שיהיה בכלל ברוך הגבר. ובפרשה, מכתובה התורה על כלל ישראל את טובתם ותמימותם באומרה אִם-בְּחַקְתִּי תִלְכוּ וגו', ורק אחרי כן מזהירה מפני הקלקול, שלא יגיעו ח"ו לכלל כל התוכחות והקללות, כדי שישארו בטהרתם.

ועל דרך הצח יש לומר כי לא בכדי נקט הנביא לשון של וְהָיָה. בְּרוּךְ הַגִּבֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מְבַטְחוֹ. יכול היה לומר בְּרוּךְ הַגִּבֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה מְבַטְחוֹ. מאי וְהָיָה. אלא יש לומר כפי שאמר ר' ישמעאל במדרש רבה נויקרא רבה יא, ז, וְהָיָה לשון שמחה וכגון הנאמר בהפטרנו וְהָיָה כְּעַץ שְׂתוּל עַל מַיִם. ועל פי זה יאמר כי גם הפסוק לפניו בְּרוּךְ הַגִּבֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מְבַטְחוֹ, אינו אלא לשון שמחה, ואשר על כן יהיה זה מבחן הבטחון בה. אימתי יקרא האדם בוטח בה, כאשר מבטחו בה מביאו לידי שמחה.

ועוד יש לומר שבמבחן הבטחון שהיא השמחה כנ"ל, בזה תתקשר ההפטרה עם פרשת ערכין, שבה לכל אחד ואחד ערכו כפי שמעריכתו התורה ללא משוא פנים, והוא הנותן תקוה ושמחה לפרט שמעריכו הקב"ה כפי שהוא ולא ביחס לזולתו. והיא יסוד הענוה. שגם האדם הפשוט והשפל ביותר, יש בו ערך כפי שקבע הקב"ה ומאפשר לו לעמוד לפניו אל מול גדולתו של בורא העולם פְּסָא כְבוֹד מְרוֹם מְרֵאשׁוֹן מְקוֹם מְקֻדְשָׁנוּ: וכפי שדרש ר' עקיבא על הפסוק שלקראת סוף ההפטרה מְקוֹה יִשְׂרָאֵל יְהוָה, מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל. ומסיים בה הכי: רְפָאֵנוּ יְהוָה וְאֶרְפָּא הוֹשִׁיעֵנוּ וְאֶשְׁעָה פִּי תְהִלָּתִי אֲתָהּ. ולפי מה שנתבאר בתחילה בפירוש המלבי"ם שהנביא מנסה ללמד זכות על עם ישראל שאינו כופר בעיקר, שהרי ע"ז אין בה ממש, כן בסיום ההפטרה מבקש הוא גם בשם העם ולכן הוא בלשון יחיד, רְפָאֵנוּ יְהוָה וְאֶרְפָּא הוֹשִׁיעֵנוּ וְאֶשְׁעָה פִּי תְהִלָּתִי אֲתָהּ, וכפי שמצינו בנבואת ישעיהו [מג, כא] שאומר הקב"ה לנביא: עַם זֶה יִצְרָתִי לִי תְהִלָּתִי יִסְפְּרוּ. יצרתי לי על מנת שתהילתי יספרו. הכי נמי אומר הנביא בשם העם: רְפָאֵנוּ יְהוָה וְאֶרְפָּא הוֹשִׁיעֵנוּ וְאֶשְׁעָה כְּדִי שְׂאוּכַל לְקִיִּים אֶת הַמַּטְרָה שֶׁלִּשְׂמָה נּוֹצַרְתִּי: תהילתי יספרו, והיינו דאמר הנביא: פִּי תְהִלָּתִי אֲתָהּ.

תָּן לְחֶכְמְךָ וְיִחַסְכֶּם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

info@maanelashon.org ברטובת

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©